

УДК 327:321.011

Суперечливий характер «десуверенізації» міжнародних відносин

С.І. СЕМЧИШИН

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна,
E-mail: kupec.svtlana@rambler.ru**Авторське резюме**

Здійснено спробу оспорити вагомий вплив глобалізації на функціонування держави у внутрішній і зовнішній площині та на проблему втрати державою суверенітету.

Дослідження беззаперечного проте неоднозначного процесу глобалізації дало змогу віднайти на практиці велику кількість аргументів, які дають змогу зробити висновок, що в сценарії майбутнього розвитку головні ролі, як і раніше, належатимуть сильним державам, їхнім національним інтересам, могутність яких тільки зросте завдяки економічній інтеграції. Роль національних урядів не зменшується, а видозмінюється у відповідності до викликів глобалізації, пов'язані, насамперед, із намаганням приватного капіталу регулювати і транснаціональну діяльність, державну владу, і міжнародні організації. В майбутньому для світової політики держав буде характерною боротьба (протистояння) двох діаметрально протилежних тенденцій – укріплення суверенітету, з одного боку, і його розмивання чи обмеження з іншого. Причому ці тенденції часто будуть імплементуватися в політику ряду держав, які переслідують стратегічні цілі (укріплення власного суверенітету в XXI столітті буде супроводжуватись або відбуватись за рахунок обмеження суверенітету інших). Це однак не оспорує тези, що держава, як і раніше, залишиться основним учасником міжнародних відносин, а суверенітет – їх атрибутивною ознакою та принципом побудови системи міжнародних відносин.

Ключові слова: суверенітет, глобалізація, держава, міжнародні відносини, міжнародні організації, ТНК, ідентичність.

Disputable character of «desovereignization» of international relations

S.I. SEMCHISHIN

Ivan Franko national university of Lviv, Lviv, Ukraine, E-mail: kupec.svtlana@rambler.ru

Abstract

The author attempted to challenge the sufficient influence of globalization on functioning of the state in internal and foreign sphere and on the matter of loss of state sovereignty.

The research of the undisputable but still ambiguous globalization process enabled finding a lot of practi-

© С.І. Семчишин, 2014

cal arguments allowing for the conclusion that in the scenario of future development there will be starring the powerful states and their national interests and their power will only grow due to the economic integration. The role of the national governments does not lessen; it just alters according to the globalization challenges connected first of all with attempts of the private capital to regulate the transnational activity, state authority and international organizations. Future world policy will be featured by struggle (antagonism) of two opposite trends; strengthening of the sovereignty, on the one hand, and its erosion or restrictions on the other. Moreover, these trends will be often implemented into politics of number of states pursuing strategic goals (in XXI century strengthening of the own sovereignty will be performed or will be accompanied by limiting the sovereignty of others). However, this does not contradict to the idea that the state still remains principal participant of the international relations and that the sovereignty remains its attributive feature and a basic principle for constructing the international relations.

Key words: sovereignty, globalization, state, international relations, international organizations, TNC, identity.

Постановка проблеми. Період, що почався після закінчення «холодної війни» і характеризувався сміливими експериментами в міжнародних відносинах, завершився в 2000 роки, ознаменовані «війною з терором», спадом «третьої хвилі» демократизації та зміцненням авторитарних режимів, які довели свою економічну ефективність. На цьому тлі ідеї «десуверенізації», тобто добровільного або примусового обмеження суверенітету держави, натрапили на серйозну опозицію з боку ряду впливових держав – перш за все США, Китаю, Індії та Росії.

Обумовлена різними причинами («війною з терором» у Сполучених Штатах Америки, інтенсивним економічним розвитком – в Китаї, створенням ядерної зброї і ескалацією міждержавного конфлікту – в Індії та Пакистані, очікуванню «вставання з колін» – в Росії) тенденція до утвердження особливої ролі суверенітету виразилася у створенні нових геополітичних доктрин і стратегій, об'єднаних прагненням до проведення вільної від міжнародних зобов'язань внутрішньої і зовнішньої політики [4, с. 3].

Так, один з відомих представників теорії міжнародних відносин Е. Карр ще понад півстоліття тому вдало зазначив, що «недоречність державного суверенітету – це ідеологія домінуючих держав, які розглядають суверенітет інших як перешкоду для використання свого власного переважаючого становища» [10, с. 18]. Логічним продовженням цієї тези є заява противника глобалізації Н. Хомські, що неоліберальна риторика, викладена у Вашингтонському конгресі, є не що інше, як добре продуманою політикою уряду США, які, завдяки діяльності підконтрольних йому міжнародних фінансових інститутів, прагнуть до світового панування. Нав'язуючи глобалістську ідеологію: за допомогою гасел про лібералізацію цін та фінансів, приватизації і свободи ринку США прагнуть максимально послабити позиції інших держав саме для того, щоб стати єдиним «світовим урядом нової імперської ери» [6, с. 28].

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемам глобалізації та її впливу на міжнародні відносини, зміни ролі держави та суверенітету в цих умовах значну увагу приділяють у своїх дослідженнях такі вчені, як З. Бауман, У. Бек,

Д. Брагваті, І. Валлерстай, Е. Гідденс, П. Друкер, С. Краснер, М. Менн, К. Омає, В.В. Перская, Дж. Розенау, Р. Робертсон, Я. Сойсал, С. Стрейндж, Дж. Томсон, А. Уткін, Т. Фрідман та інші. Будучи апологетами «глобалізації», вони стверджують, що глобалізація, охопивши всі сфери суспільного життя, змінюючи світові соціальні устрої, характеристики та функціональні можливості ключових акторів міжнародних відносин, підносить світ на якісно новий рівень без кордонів та обмежень, визначає нову епоху в людській історії. В результаті не тільки об'єктивних історичних, політичних та економічних процесів, але й прагненням до суспільного прогресу, держави перестають бути основними учасниками міжнародної взаємодії, а тим паче бізнес-одинацями в глобальній економіці, відбувається занепад їх суверенітету.

Сучасні українські напрацювання, володіючи широким колом досліджуваних питань, все ж вирізняються слабкими концептуально-методологічними основами щодо дослідження ролі держави та суверенітету в умовах глобалізаційної динаміки, що скоріше є спадком «радянської школи».

Серед численних вітчизняних дослідників, які переймалися проблемами різних аспектів суверенітету в сучасних умовах міжнародних відносин хотілося б також відзначити дослідження та публікації таких авторів, як І. Алексеєнко, С. Блавацького, О. Волошина, В. Гапотія, О. Гончаренка, М. Кармазіної, В. Кременя, М. Панченка, Ю. Ткачук, В. Розумюк, Р. Романюка, В. Ткаченко, Л. Угрин, Г. Федущак-Паславської, М. Фесенко, Т. Якубової.

Водночас аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури дає змогу стверджувати, що, попри значну кількість праць, присвячених проблемі визначення та аналізу суверенітету в сучасних міжнародних відносинах, аспекти на підтвердження суперечливого характеру «десуверенізації» міжнародного середовища залишаються недостатньо дослідженими

Мета дослідження полягає в спробі оспирити вагомий вплив глобалізації на функціонування держави у внутрішній і зовнішній площині та на проблему втрати державою суверенітету.

Не викликає сумніву, що процеси, які відбу-

ваються в міжнародних відносинах, впливають на держави, що вони піддають зміні функціональної складової суверенітету, що обмежують виконання компетенції в багатьох галузях, що дії і позиція більшою, ніж коли-небудь, мірою детермінуються недержавними акторами. Чи це однак обґрунтовує тезу, що маємо справу з послабленням та втратою державного суверенітету, яка веде до поступового зникнення держави з міжнародної арени. Вважаємо, що немає жодної підстави для формулювання такої далекоглядної думки.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі процес трансформації суверенітету та уявлень про нього надзвичайно складний, а його динаміка доволі суперечлива, оскільки його функціонування розширюється і звужується одночасно, переходячи на якісно новий рівень реалізації державою своїх інтересів, цілей та поставлених завдань. Тенденція до загострення класичних протиріч: уніфікації та диференціації, системного стягування і локалізації, інтеграції та дезінтеграції, разом з тим, асинхронність, диспропорційність та нерівномірність взаємовідносин учасників міжнародних відносин, обумовлюючи принципову глобальну нестаціонарність, стають каталізатором кризових явищ та процесів з руйнівним потенціалом всесвітнього масштабу, провокуючи кожну державу до пошуків ефективних шляхів та механізмів захисту свого суверенітету, як основної підвалини буття. Дослідники політичної глобалізації відмовляються від методу лінійної екстраполяції й апологетизації цього процесу, вказуючи на його внутрішню суперечливість.

Так, з одного боку, держава є опротестованою на ґрунті економічному – її конструкція не відповідає вимогам орієнтованої на прибуток економічної активності, суспільному – не є еманациєю наявного апіорі співтовариства, а результатом застосування засобів примусу, а також політичному – вимагає концентрації політичної влади у вигляді суверенітету [12, р. 162-163]. В економічній площині вона безсила перед глобальним фінансовим обігом і інтернаціоналізацією виробництва. У випадку відмови держави приватні актори самі встановлюють правила і вирішують між собою суперечки відповідно до приватного права – *lex mercatoria*. У сфері культури держави втрачають символічну владу і можливість контролювати потік інформації.

З іншого боку, держава здобуває значущість як головний осередок координації публічних дій. Вона володіє вагомими матеріальними ресурсами, забезпечена повноваженнями на застосування права і запровадження порядку. Для збереження своєї позиції держава застосовує три стратегії: 1) вихід – через дерегуляцію і приватизацію – з галузей, в яких її присутність є необов'язковою, 2) розвивання співпраці з іншими державами та міжнародними органі-

заціями та 3) передача суверенної компетенції наднаціональній організації, зі збереженням атрибутів центральної політичної інстанції [8, р. 10-11].

Фіксуємо беззаперечні зміни, які в здійсненні верховної влади на своїй території, у регулюванні доступу до території принесли останні роки, не можна не зауважити, що в загрозливих ситуаціях, як у боротьбі з міжнародним тероризмом, організованою злочинністю, торгівлею наркотиками, людьми і зброєю, контроль не лише зберігається, а й зміцнюється. У випадку Євросоюзу «вільний рух» зупиняється на зовнішньому кордоні, контроль якого не послаблюється. Можна також зауважити, що нові технології дають державі величезні можливості і легкість у контролюванні своєї території.

Глобалізація приносить вагомні зміни, якщо йдеться про здійснення персональної верховної влади, відношення до власних і чужих громадян. Зрештою ці зміни є результатом паралельного впливу прав людини, принципів демократії і інтеграції. Громадяни уже не є «підданими», повністю підпорядкованими владі свого уряду, а мають права, що виникають з міжнародних інструментів, які визнаються універсальними і підлягають міжнародному захисту. Громадяни Євросоюзу отримують права, що виходять за межі території власної держави, і можуть не лише пересуватися, а й користуватися виборчими правами до Європейського парламенту на території інших держав-членів.

Глобалізація веде до утворення зв'язків не лише з власною державою, а й з іншими спільнотами. Ці зв'язки формує як свобода нав'язування контактів через кордони, створені інформаційною революцією, так і прогресуюча культурна глобалізація. Це створює ситуацію, в якій громадяни можуть мати багато ідентичностей, а їхня лояльність, як і у випадку меншин, може скеровуватись в бік інших суб'єктів. Міграційні процеси ведуть до утворення нових спільнот і національних меншин і перетворення держав з однорідних в багатонаціональні. Визнання різноманітності і різноманіття культурних ідентичностей стає новою нормою доби глобалізації.

Разом з тим, варто звернути увагу та те, що суверенітет класичної національної держави базувався на трьох опорах: військовій, економічній і культурній незалежності. Дехто вважає, що вони всі зійшли нанівець. Про економічний суверенітет сьогодні важко говорити, бо навіть найбільші і найсильніші світові великі держави не є автаркіями. Подібним чином виглядає суверенітет у сфері гарантування безпеки громадянам, яке вимагає не лише наявності власної військової сили, але й розвинутої мережі міжнародних зв'язків – політичних, військових і економічних. Якщо національні держави можуть гарантувати внутрішню безпеку, то вже для зовнішньої безпеки необхідним є вступ у

міжнародні союзи. Так, найповнішою мірою сьогодні суверенітет національних держав може проявлятися в культурі, хоча в глобальному світі в силу обставин її знищує масова культура [9, с. 163]. Масова – в подвійному сенсі. По-перше, тому що вона має величезний діапазон, оскільки пропагується через засоби масової інформації, а по-друге, в силу того, що це культура речей одноразового використання.

Глобальна спільнота може гарантувати внутрішню і зовнішню безпеку, відповідний рівень добробуту для значної групи людей. Однак не виглядає, щоб вона була зацікавлена в захисті кожної національної культури. Тому що народ творить культуру, але й навпаки культура є народотворчим чинником. А оскільки людина завжди є приналежною до якоїсь культури і народу, то це ґрунт, на якому весь час з'являтимуться тенденції відродження національних держав. Людина потребує природної спільноти, якою є народ, народ же потребує власної держави. Це реально у майбутньому означає те, що не вдасться назавжди знищити національні держави, бо неможливо загасити ідентичність націй і відмінності їхніх культур. Можливе знищення через політичні причини національних держав не перекреслить античної залежності між людиною, з одного боку, та державою і народом з іншого. Зникнення кордонів не означає, що зникають національні відмінності. Туга за власною державою – це прагнення відокремитися від інших і зберегти відмінність, яке є таким же сильним як прагнення об'єднатися з іншими. Чим сильнішими будуть уніфікаторські тенденції зверху, тим сильнішими будуть ресентименти і конфлікти не лише між окремими народами, але й між різними соціальними групами, які хотіли б виділитися серед інших. Прагнення мати власну державу можуть перекреслювати лише якісь глибокі ідеологічні відмінності, що розділяють національні співтовариства. Однак чинником, який відроджує прагнення національної держави, завжди будуть ті зовнішні рішення, які приймаються в далекій столиці, а одночасно націлюються на добро певного локального співтовариства. Оскільки, якщо навіть власна держава не задовольняє повністю людину, то тим більше не задовольнить її далека чужа держава, яка мусить поєднувати відмінні прагнення різних етнічних співтовариств. Влада над ними була б можливою лише в ситуації постійного їхнього антагонізування і використання насилля.

Глобалізація викликає зміни в організації держав, які у відповідь на її виклики модифікують свою форму і функції. Влада держави концентрується в тих органах, які знаходяться найближче до глобальної економіки, а отже, в президенті і прем'єрі, міністерствах фінансів і центральних установах. Інститути, орієнтовані на внутрішні справи, їм підпорядковуються. Надання публічних послуг і реалізація соціальних програм вимагають децентралізації влади,

застосування ринкових механізмів, включення неурядових організацій у процес планування і надання публічних послуг і співпраці з міжнародними організаціями. «Важку», вертикальну і ієрархічно організовану Веберівську структуру замінила «легша» – горизонтально організована і мобільна мережева структура [13, с. 23-51].

Можемо відзначити значну групу держав, які в цей момент можна визначити як занепадаючі або такі, що є в кризі. Чи така ситуація є результатом глобалізації? Не думаємо. Глобалізація впливає на держави різним чином. Одні, що знаходяться в центрі, зміцнюються, інші, що на периферіях цього процесу, можуть слабнути. Однак занепад держави є перш за все результатом конфліктів за її участю і дезінтеграції, а також нездатності її виконавчого органу виконувати державні функції. Наприклад, ані Сомалі, ані Афганістан не опинилися в такій ситуації з приводу глобалізації, а ослаблення чи відсутність уряду не є результатом заміни його транснаціональними корпораціями чи неурядовими організаціями. Зрештою ця ситуація може ректифікуватися, причому вихід з неї пов'язаний з «побудовою миру після конфлікту».

Найсильніші держави стараються оберігати власний суверенітет, часто не дотримуючись цього права щодо інших. Вони, як і раніше, продовжують відігравати фактично провідну роль та диктувати правила гри на міжнародній арені. У наявних умовах взаємозалежності, зокрема домінації і підпорядкування, держави, які не є глобальними чи регіональними великими державами, мусять виробити власну концепцію функціонування в складних реаліях сучасності. Вони мусять змиритися з фрагментацією влади, стараючись найкраще використати цю ситуацію для блага економіки і суспільства. Сучасне розуміння суверенітету має відносний характер, воно перестало мати лише державний вимір. Можна його, наприклад, визначити як володіння максимальним впливом на добробут суспільства, незважаючи на те, яким чином держава хоче досягти своєї мети. Суверенітет це не обов'язково цілковита самостійність держави, а швидше свобода вибору моделі і форм співпраці. Сучасна концепція суверенітету зосереджується більшою мірою на цілях, які держава хоче досягти, а також на її ефективності, а не на засобах, що служать реалізації цих цілей. У цій концепції здійснюються спроби поєднати суверенітет з проблемою відповідальності держави за захист власних громадян і їхніх інтересів. Зараз щоразу важче аналізувати внутрішню ситуацію країни без урахування глобального контексту. Як влучно стверджує І. Попюк-Рисінська, в сучасних умовах суверенітет – це пошук рівноваги між тим, що є всередині країни, і зовнішнім впливом.

Сферою, в якій особливо виразно можна простежити вихід держави і її відмову від безпосередньої дії, є економіка. Чи можна стверд-

жувати, що держава внаслідок приватизації, дерегуляції цілком втрачає вплив на економіку і відмовляється, як це дехто визначає, від економічного суверенітету. Звичайно що ні! Держава надалі залишається важливим, необхідним елементом правильного функціонування вільного ринку і то через кілька причин. Вона мусить як і раніше діяти як суперарбітр, регулятор і гарант законності. Вільний ринок має обмежену можливість саморегуляції, обмеження корупції і дотримання умов чесної конкуренції. Без можливості розв'язання незалежними судами бізнес-спорів і конфліктів інтересів між виробниками і споживачами, імпортерами і експортерами, без протидії монополістським тенденціям вільний ринок не може правильно функціонувати. Так існування правової держави є умовою *sine qua non* правильного функціонування ринкової економіки.

Фінансова криза і рецесія, в якій від 2008 року опинилася економіка багатьох держав, привели до вагомий верифікації неоліберальних поглядів на роль і місце держави та її суверенітету в економіці. Виявилось, що втручання держави є необхідним у порятунку економічних суб'єктів, що гурнуть у кризі. Держави змінили приватизаційні тенденції і розпочали часткову або повну націоналізацію фінансових інститутів, надання підтримки підприємствам, зокрема в автомобільній промисловості, що були під загрозою банкрутства, різноманітні дії зі збільшення кредитних можливостей і купівельної спроможності своїх суспільств та обмеження безробіття через реалізацію програм громадських робіт.

Дерегуляційну тенденцію замінили нові регуляції, що стосуються навіть зарплатних регуляцій в фінансових корпораціях. Постулати створення нового економічного порядку міжнародними організаціями і державами, прийняття норм, що обмежують фінансові спекуляції і «фінансові раї», введення більшої прозорості і контролю діяльності фінансових суб'єктів висуваються не лише альтерглобалістами, але й прихильниками необмеженої свободи дій вільного ринку. Теперішня криза, не перекреслюючи процесу глобалізації, безсумнівно принципово змінила погляди, що переважали до недавнього часу, про спадаючу чи зникаючу роль держави в ринковій економіці. Тим більше, що модель «державного капіталізму» краще справджується в умовах теперішньої кризи. Ефектне повернення держави під час теперішньої кризи і введення регуляцій, що обмежують свободу дій вільного ринку, створює небезпеку того, що держава підуть в бік протекціонізму.

Саме національна держава може і повинна своєю діяльністю окреслювати важливі параметри ринку, встановлювати орієнтири і пріоритети діяльності підприємницьких та інших структур. Саме вона покликана формувати загальний економічний, правовий та соціокуль-

турний простір, формувати цінності, ідеали та нарешті вводити обмеження для суспільно-небезпечної діяльності.

Держава в очах громадян як і раніше залишається єдиним гарантом порядку і міжнародної, внутрішньо-економічної, соціальної та культурної безпеки. Ані вільний ринок, ані транснаціональні корпорації, ані міжнародні і неурядові організації не можуть замінити уряди у формуванні і реалізації економічної, соціальної і культурної політики, у забезпеченні соціальних, оздоровчих і пенсійних виплат в реалізації економічних, суспільних і культурних прав людини. Схвалення дій держави однак не виключає її критики і протесту з боку суспільства щодо авторитарних і тоталітарних тенденцій, порушення прав людини, принципів демократії і законності.

Непотрібно забувати про роль, яку держави відіграють у формуванні міжнародного порядку. Він базується на міжнародному праві, норми якого формуються державами через міжнародні договори і міжнародний звичай, тобто практику прийняту за право. В цій функції держави супроводжують певною мірою лише міжнародні організації, а отже, об'єднання держав. У процесі утворення міжнародних регуляцій не беруть безпосередньої участі інші актори. Це також є доказом виняткової позиції держави в сучасних міжнародних відносинах.

Слід зазначити, що нерідко обмеження суверенітету національних держав зв'язується з процесом, розширення складу учасників міжнародних відносин за рахунок транснаціональних корпорацій (ТНК). У цьому зв'язку, вже з п'ятдесятих років минулого століття стали висловлюватися судження про існування корпорацій-суверенів і про катастрофу національних держав, настання епохи міжнародних корпорацій [11, с. 748]. Виникає питання, чи дійсно ТНК можуть скласти конкуренцію для національної держави?

Сьогодні відношення між державою і іншими учасниками міжнародних відносин є багатоплановими і не завжди скеровані у той самий бік. Наскільки у випадку транснаціональних корпорацій можна говорити про прагнення перейняти державні функції «заміщаючи» державу, настільки міжнародні організації як урядові, так і неурядові прагнуть на своїх територіях компетенції щодо прав людини, демократизації чи законності на зміцнення держави і забезпечення виконання прийнятих нею зобов'язань. Більше того, неурядові організації по суті стараються послабити вплив транснаціональних корпорацій на державу і зробити їх підконтрольними публічній думці для забезпечення більшої відкритості і прозорості їхніх дій [14, с. 160].

В дійсності, з нашої точки зору, переважна тенденція полягає в тому, що транснаціональний бізнес і держави не протистоять один одному, а органічно співіснують. Одним із завдань

держави є підтримання своїх ТНК, розширення сфери їх діяльності за рахунок економічних, фінансових, політичних механізмів. Так, у свою чергу транснаціональний бізнес виступає в якості інструментів поширення економічного, політичного та соціокультурного впливу країн, де розташовані їхні головні офіси. Особливо це характерно для США.

Так, М.Г. Делягін зазначає, що «американські ТНК і держава, як правило, переслідують єдині загальнонаціональні цілі, допомагаючи один одному вирішувати переважно економічні та політичні завдання. При вирішенні комерційних завдань держава виступає в ролі «молодшого партнера», а при діяльності у всіх інших напрямках в ролі інструментарію виступає бізнес» [1, с. 282]. Отже, сили інтернаціоналізації не є неконтрольованими, а скоріше залежними від регулятивних сил національних урядів держав, від їх функціональної спроможності забезпечувати продовження та розвиток економічної лібералізації.

Таким чином, на сучасному етапі різні організації, об'єднання, спілки, що мають різну правову природу, не замінюють національні держави, а сприяють їх розвитку та реалізації суверенітету в адаптації до викликів та наслідків глобалізаційних процесів. Досі держава залишається універсальною формою об'єднання, здатного приймати рішення універсального характеру.

Держави – основний елемент системи, що розвивається. Існуючі як міжнародні, так і регіональні об'єднання здійснюють свою діяльність з волі самих суверенних держав. При цьому держави зберігають за собою в тій чи іншій формі право контролювати їх діяльність і право виходу з подібних організацій. Навіть теоретично, згідно з чинним правом, в тому числі міжнародним, не існує засобів, які допустили б зникнення суверенної держави при його вступі на різні об'єднання, так як в рамках міжнародної організації неможливо обмежити суверенітет держави без порушення самого міжнародного права або зміни фактичного статусу такої міжнародної організації.

У світлі змін, що відбуваються, сама сутність суверенітету не змінюється. Суверенітет не піддається роздробленню і терпить поруч із собою тільки однорідні величини того ж виду. В дійсності, в тому випадку, коли національні держави вступають в організації, об'єднання тощо, вони не передають свій суверенітет, в даному випадку мова йде про передачу державою своїх суверенних прав, повноважень. Причини для подібного кроку, як правило, різні, але в цілому є наслідком прагнення до отримання певного блага: економічної вигоди, політичної переваги і т.п. Не останню роль в даному випадку відіграє і необхідність спільно вирішувати проблеми, які набули глобального характеру.

У тому випадку, якщо визначити суверені-

тет через сукупність суверенних прав, то відсутність будь-якого повноваження з цієї сукупності означатиме обмеження і навіть втрату суверенітету. Проте зміни відбуваються саме в обсязі і змісті суверенних прав, зумовлених наявністю суверенітету у держави, а не самої якості суверенітету. Адже сутнісну сторону поняття суверенітету необхідно відрізнити від суверенних прав, якими володіє держава. З розвитком глобалізації відбувається перетворення цих прав. Навіть питання, які стосуються внутрішньої компетенції держав (економіка, оборона, права громадян та ін.) у певних випадках потребують вирішення на багатосторонньому рівні. Крім того, йдеться про передачу, а не про обмеження суверенних прав, повноважень, тобто держава не просто припиняє їх здійснення, а змінюється суб'єкт їх імплементації.

В результаті того, що існує необхідність об'єднання зусиль у вирішенні поставлених перед державою завдань, коло повноважень, від яких вона добровільно відмовляється, може стати дуже великим [3, с. 5]. Як наслідок, відзначається, що кількісний показник ступеня поступки суверенних прерогатив може дійти до такої критичної межі, коли суверенітет як якість може зникнути. Однак поняття суверенітету – чисто формальне і не дає уявлення про те, якими саме повноваженнями володіє держава [2, с. 320]. Більше того, повноваження, що наповнюють категорію суверенітету, рухливі історично [7, с. 11].

Реалізація будь-якого обсягу та якості своїх невід'ємних прав є не обмеженням, а реалізацією суверенітету, навіть якщо мова йде про права, які держави зазвичай відносять до внутрішньодержавної компетенції. Рамки реалізації державних прав обумовлені, насамперед, взаємною зацікавленістю держав поважати суверенітет і незалежність інших держав. Тому слід говорити не про обмеження суверенітету держав, а про наділення міжнародних організацій компетенцією, яка не має аналогів у практиці діяльності міжнародних організацій. Саме активна участь у міжнародних відносинах засвідчує незалежність держави, її самодостатність як суцільної міжнародних відносин та міжнародного права.

Міжнародні організації мають ще слабку політичну вагу, незважаючи на швидке зростання їхньої кількості.

Висновки. Отже, абстрагуючись від ідеологічно вмотивованого навіювання ліберальної парадигми, можна зазначити, що світова політика суттєво не змінила свого характеру, залишившись ареною жорсткої боротьби за владу, матеріальні ресурси та престиж. Всупереч всім розмовам про «об'єктивні та історично необхідні процеси глобалізації» та прогнозам відмирання суверенітету як традиційного інституту міжнародних відносин, наслідок динамізації процесів демократизації та глобалізації, основними учасниками міжнародних відносин залишається

і в найближчому майбутньому будуть егоїстично налаштовані держави, а не «світова громадська думка», транснаціональні корпорації та міжнародні організації. Саме держави нині визначають структуру світової політики та конструюють міжнародні режими, саме державні інститути продовжують концентрувати у своїх руках матеріальні та інтелектуальні ресурси, зберігаючи свій домінуючий вплив на недержавних акторів [5].

Не викликає сумніву, що зростатиме значення міжнародних організацій як урядових, так і неурядових. Необхідність перебудови міжнародних відносин, утворення нового політичного, економічного, екологічного, правового порядку, необхідність придушення внутрішніх, етнічних, релігійних конфліктів буде вимагати міжнародної співпраці, для якої природні межі будуть утворювати загальні і релігійні міжна-

родні організації. У нові сфери міжнародної діяльності будуть вступати інтеграційні організації, серед них зокрема Євросоюз.

Процеси глобалізації, модернізації і демократизації, прав людини чи законності, що впливають на держави, будуть однак вести держави до подальшої трансформації і еволюції, до пристосування їх суверенітету до нових викликів і загроз. Ефекти цих впливів і деяких взаємодій є й безумовно будуть різними також і в майбутньому. Одні держави ставатимуть сильнішими і отримуватимуть великодержавний статус, інші слабшатимуть, а ще інші навіть стануть перед перспективою занепаду чи банкрутства. Це однак не оспорує тезу, що держава, як і раніше, залишиться основним учасником міжнародних відносин, а суверенітет їх – атрибутивною ознакою та принципом побудови системи міжнародних відносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Делягин М.Г. Мировой кризис: общая теория глобализации [Текст] / М.Г. Делягин. – М., 2003. – 768 с.
2. Еллинек Г. Общее учение о государстве [Текст] / Г. Еллинек. – СПб.: Юрид. центр «Пресс», 2004. – 752 с.
3. Королев М.А. Наднациональность с точки зрения международного права [Текст] / М.А. Королев // Московский журнал международного права. – 1997. – № 2. – С. 3-20.
4. Кузнецова Е.С. Проблема ограничения суверенитета в мировой политике: дис. ... канд. полит. наук: 23.00.04 [Текст] / Е.С. Кузнецова. – М., 2011. – 24 с.
5. Розумюк В.М. Проблема національного суверенітету в сучасних міграційних відносинах [Електронний ресурс] / В.М. Розумюк. – Режим доступу: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/p03/p255.pdf>
6. Суверенитет в условиях глобализации. Опыт политик Запада и Востока [Текст]. – М.: Аспект-Пресс, 2005. – 247 с.
7. Троицкая А.А. Государственный суверенитет: ограничение или трансформация одержания? [Электронный ресурс] / А.А. Троицкая // Конституционное и муниципальное право. – 2006. – № 10. – Режим доступа: <http://www.center-bereg.ru/o5126.html>
8. Anioł W. Państwo postsuwerenne? Rozproszenie władzy w środowisku międzynarodowym [Text] / W. Anioł // Sprawy Międzynarodowe. – 2002. – № 4. – P. 10-17.
9. Barber B.R. Dżihad kontra Mcświat. – tłum. H. Jankowska [Text] / B.R. Barber. – Warszawa, 2005. – 368 s.
10. Carr E. The Twenty Years Crisis 1919–1939. An Introduction to the Study of International Relations [Text] / E. Carr. – L., 1939. – 233 p.
11. Charney J. I. Transnational Corporations and Developong Public International Law [Text] / J.I. Chamey // Duke law Journal. – 1983. – P. 748- 757.
12. Cerny P.G. Rethinking World Politics. A Theory of Transnational Neopluralism [Text] / H.G. Cerny. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 352 p.
13. Schick A. Państwo sprawne. Rozmyślenia nad koncepcją, która nie doczekała się jeszcze realizacji, choć jej czas już nadszedł [Text] / A. Schick // Administracja publiczna. Wyzwania w dobie integracji europejskiej / J. Czaputowicz (red.). – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. – P. 23-51.
14. Sułek M. Państwo w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych [Text] / M. Sułek, J. Symonides. – Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2009. – 392 p.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2014

REFERENCES:

1. *Deliahyn M.H.* Myrovoi kryzys: obshchaia teoriia hlobalyzatsyy (The global crisis: general theory of globalization). Moskva, 2003, 768 p.
2. *Ellynek H.* Obshchee uchenye o hosudarstve.(General theory of globalization). Spb.: *Yurydycheskiy tsentr Press*,2004,752p.
3. *Korolev M.A.* Nadnatsyonalnost s tochky zreniya mezhdunarodnoho prava(Supra-nationality in terms of international law). *Moskovskiy zhurnal mezhdunarodnoho prava*,1997, № 2, pp. 3-20.
4. *Kuznetsova E. S.* Problema ohranyneniya suverenyteta v myrovoi polytyke: dys. ... kand. polyt. nauk: 23.00.04 (The problem of sovereignty limitation in world politics: Political Science diss.)Moskva, 2011, 24 p.
5. *Rozumiuk V.M.* Problema natsionalnoho suverenitetu v suchasnykh mihratsiinykh vidnosynakh(The problem of national sovereignty in modern migration relations) Regime to access: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/p03/p255.pdf>

6. Suverenytet v uslovyiakh hlobalyzatsyy. Opyt polytyi Zapada y Vostoka(The sovereignty under globalization conditions. The experience of East and West). Asnekt Press, Moskwa, 2005, 247 p.
7. Troytskaia A.A. Hosudarstvennyi suverenytet: ohranychenye yly transformatsiya oderzhaniya?(State sovereignty: limitation or transformation). Konstitutsyonnoe y munitsypalnoe pravo, 2006, №10. Regime to access: <http://www.center-bereg.ru/o5126.html>
8. Anioł W. Państwo postsuwerenne? Rozproszenie władzy w środowisku międzynarodowym(Post-sovereign state. The dispersal of power in an international environment).Sprawy Międzynarodowe,2002, № 4, pp. 10-17.
9. Barber B. R. Dżihad kontra Mcświat. transl. H. Jankowska. Warszawa, 2005, 368 p.
10. Carr E. The Twenty Years Crisis 1919–1939. An Introduction to the Study of International Relations. London, 1939, 233 p.
11. Charney J. I. Transnational Corporations and Developong Public International Law. Duke law Journal, 1983, pp. 748-757.
12. Cerny P. G. Rethinking Word Politics. A Theory of Transnational Neopluralism. Oxford University Press, Oxford, 2010, 352 p.
13. Schick A. Państwo sprawne. Rozmyślenia nad koncepcją, która nie doczekała się jeszcze realizacji, choć jej czas już nadszedł. in J. Czaputowicz (red.) Administracja publiczna. Wyzwania w dobie integracji europejskiej Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2008, pp. 23-51.
14. Sułek M., Symonides J. Państwo w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych (State in theory and practice of international relations).Wydawnictwa Uniwersytety Warszawskiego, Warszawa, 2009, 392 p.

Семчишин Світлана Іванівна – аспірант
Львівський національний університет імені Івана Франка
Адреса: 79000, м Львів, вул. Університетська, 1
E-mail: kupec.svtlana@rambler.ru

Semchishin Svitlana Ivanivna - postgraduate
Ivan Franko national university of Lviv
Address: 1, Universitetskay Str., Lviv, 79000, Ukraine
E-mail: kupec.svtlana@rambler.ru